

از جمعیت، نژاد، زبان و دین مردم قاره‌ی آفریقا چه می‌دانید؟

شکل ۴۳- نقشه‌ی پراکندگی جمعیت در آفریقا

شکل ۴۴- خشک‌سالی‌های پی‌درپی یکی از مشکلات اصلی قاره‌ی آفریقا است.

جمعیت: به نمودار مقایسه‌ای جمعیت قاره‌ها در درس ششم، بار دیگر، نگاه کنید. قاره‌ی آفریقا چند درصد جمعیت جهان را در خود جای داده است؟ هر چند جمعیت آفریقا نسبت به وسعت آن کم است اما چون زاد و ولد در این قاره زیاد است، روز به روز بر تعداد جمعیت آن افزوده می‌شود. در طول سالیان دراز، عواملی چون وقوع جنگ‌های داخلی، عدم رعایت بهداشت، شیوع بیماری‌های مختلف، خشک‌سالی‌های پی‌درپی و کمبود مواد غذایی از افزایش جمعیت در این قاره جلوگیری کرده است.

به نقشه‌ی پراکندگی جمعیت در آفریقا توجه کنید. آیا جمعیت در همه جای آفریقا به طور یکسان پراکنده شده است؟ آیا بخش‌های وسیعی از آفریقا کم یا خالی از جمعیت است؟ کدام نواحی؟ نژاد: بیش‌تر مردم آفریقا از نژاد سیاه‌اند.

مردم شمال صحرای بزرگ آفریقا و بخش کوچکی از جنوب این قاره، سفیدپوست‌اند. زبان: مردم آفریقا، یا به زبان کشورهای که قبلاً تحت نفوذ و استعمار آن‌ها بوده‌اند (زبان فرانسوی، زبان انگلیسی و...) یا به زبان‌های محلی‌شان، صحبت می‌کنند. ساکنان کشورهای شمال صحرای بزرگ آفریقا به زبان عربی حرف می‌زنند.

دین: بیش تر مردم کشورهای شمال آفریقا مسلمان اند (شکل ۴۶) و مردم سایر مناطق آفریقا اغلب به دین مسیح یا مذاهب ابتدایی اعتقاد دارند.

شکل ۴۵ - مسجدی در آفریقا

شکل ۴۶ - نقشه‌ی کشورهای مسلمان قاره‌ی آفریقا

فعالیت

- در گذشته چه عواملی از افزایش سریع جمعیت در قاره‌ی آفریقا جلوگیری می‌کرد؟
- تمرین با نقشه: با استفاده از نقشه‌ی پراکنده‌ی جمعیت (شکل ۴۳)، نواحی پرجمعیت آفریقا را با علامت \bullet و نواحی کم جمعیت آن را با علامت \circ مشخص کنید.
 - * حوضه‌ی رود کنگو () * دره‌ی رود نیل () * کناره‌های خلیج گینه ()
 - * صحرای بزرگ آفریقا () * کناره‌های شمال غربی () * بیابان کالاهاری ()
- چه عواملی موجب تراکم جمعیت در دلتای رود نیل و کمی جمعیت در صحرای آفریقا شده است؟ توضیح دهید.
- با استفاده از شکل ۴۶، چند کشور آفریقایی مسلمان را نام ببرید. کشورهای مسلمان آفریقا بیش تر در کدام بخش این قاره قرار دارند؟

* تحقیق: با راهنمایی دبیر خود و به‌طور گروهی درباره‌ی یکی از کشورهای آفریقا یا یکی از موضوعات و مسائل جغرافیایی این قاره تحقیق کنید و نتیجه را به‌صورت گزارش یا روزنامه‌ی دیواری به کلاس بیاورید.

چند موضوع پیشنهادی: رود نیل، صحرای بزرگ آفریقا، کانال سوئز، گرسنگی در آفریقا، صنعت در آفریقا و گردشگری در آفریقا.

چرا قاره‌ی آفریقا صادرکننده‌ی موادّ اولیه‌ی معدنی و کشاورزی است؟

امروزه همه‌ی کشورهای آفریقایی به استقلال رسیده و به عضویت سازمان ملل متحد درآمده‌اند. آن‌ها سعی می‌کنند موانع و مشکلات را حل کنند و شرایط زندگی کشور خود را بهتر کنند. گرچه هم‌اینک نیز برخی کشورهای غربی با توطئه، کودتا و جنگ داخلی و ایجاد اختلاف در بعضی از این کشورها منابع با ارزش آن‌ها را به ارزان‌ترین قیمت و با شیوه‌های جدید هم‌چنان به تاراج می‌برند. ● همان‌طور که خواندید، جمعیت آفریقا نسبت به وسعت آن کم است اما متأسفانه رشد جمعیت در این قاره بسیار سریع است و فقر و خشک‌سالی‌های پیایی، مشکلات زیادی، از جهت تأمین غذا، سوءتغذیه و گرسنگی برای مردم این قاره فراهم کرده است.

جاذبه‌های گردشگری

● اهرام مصر و آثار باستانی سایر کشورهای قدیمی، سواحل زیبای شمال آفریقا در کناره‌ی دریای مدیترانه، آداب و رسوم مردم و نیز پارک‌های ملی (وحش) معروفی که در آفریقا

شکل ۴۸- پارک ملی در آفریقا

وجود دارند، از جاذبه‌های جهانگردی این قاره‌اند که سالیانه عده‌ی زیادی از آن‌جا دیدن می‌کنند.

● قاره‌ی آفریقا منابع طبیعی زیادی دارد و از این نظر، قاره‌ای ثروتمند است. در این قاره معادن نفت، طلا، الماس و مس و نیز جنگل‌های عظیم فراوانی وجود دارد. اقتصاد و درآمد آفریقا بیش‌تر بر پایه‌ی کشاورزی و دامپروری استوار است. از نظر کشاورزی، محصولات استوایی گرمسیری چون قهوه، کاکائو و کائوچو در این قاره تولید می‌شود و در دره‌ی نیل نیز کشت پنبه رونق دارد. محصولات معدنی و کشاورزی این قاره، بیش‌تر به خارج از آفریقا صادر می‌شود؛ از این رو می‌توان گفت آفریقا

شکل ۴۷- لوله‌های نفت در آفریقا

بیش‌تر تأمین‌کننده‌ی موادّ اولیه برای کارخانه‌ها و مراکز صنعتی دیگر کشورهای جهان است، زیرا در آفریقا صنعت پیشرفت چندانی نکرده است.

● قاره‌ی آفریقا در گذشته تحت نفوذ و استعمار کشورهای اروپایی قرار داشت. آن‌ها با غارت منابع و ثروت‌های طبیعی و بازرشی چون طلا و الماس و نیز گسترش برده‌داری، مانع توسعه و پیشرفت این قاره شدند.

فعالیت

- ۱- در طول تاریخ چه عامل مهمی از پیشرفت و توسعه‌ی کشورهای آفریقایی جلوگیری کرده است؟
- ۲- به نقشه‌ی مصور اقتصادی در صفحه‌ی بعد توجه کنید و به پرسش‌های زیر پاسخ دهید.
الف) معادن مهم قاره‌ی آفریقا را نام ببرید.
ب) چند نمونه از محصولات استوایی قاره‌ی آفریقا را نام ببرید.
پ) در اطراف دره‌ی نیل چه محصول مهمی به‌دست می‌آید؟
- ۳- به‌نظر شما، مهم‌ترین مشکلات قاره‌ی آفریقا چیست؟ به چند مورد اشاره کنید. به‌طور گروهی در این باره بحث کنید.

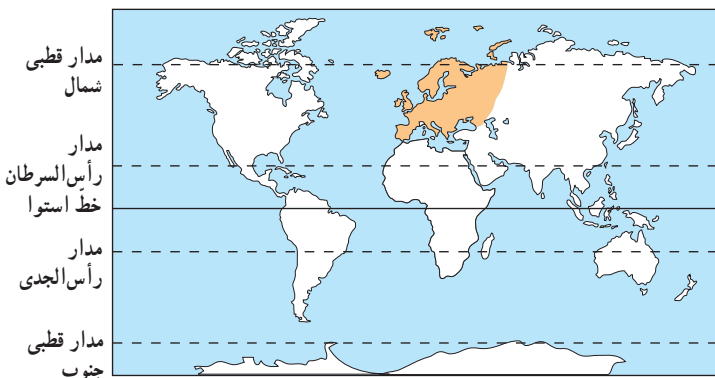
شکل ۴۹ - نقشه‌ی مصور اقتصادی آفریقا

راهنما

	توتون		کاکائو		معدن		الماس		چاه نفت		زیتون
	ماهیگیری		نخل		معدن زغال‌سنگ		ذرت		بادام زمینی		کارخانه
	مرکبات		قهوه		نیشکر		انگور		چوب		پنبه

ناهمواری‌های قاره‌ی اروپا چگونه است؟

موقعیت جغرافیایی

شکل ۵۰- نقشه‌ی موقعیت جغرافیایی اروپا

این رودها سدهای بزرگی احداث شده است که از نیروی برق آن‌ها در صنعت و از آب آن‌ها در کشاورزی استفاده می‌شود. به منطقه‌ی جنوبی اروپا که در آن چین خوردگی‌ها و رشته کوه‌های بلند وجود دارد و آتش‌فشان و زمین‌لرزه نیز در آن اتفاق می‌افتد، **اروپای جوان** می‌گویند.

اروپا از کم‌وسعت‌ترین قاره‌های جهان است و در منطقه‌ی معتدل قرار گرفته است. آیا قاره‌ی اروپا از سایر خشکی‌ها جداست؟

قاره‌ی اروپا را می‌توان دنباله‌ی قاره‌ی پهناور و مرتفع آسیا دانست؛ از این رو، برخی از جغرافیدان‌ها دو قاره‌ی آسیا و اروپا را یک قاره دانسته و آن را اوراسیا گفته‌اند. با این حال، رشته کوه اورال یک مرز طبیعی است که این دو قاره را از یکدیگر جدا می‌کند.

به نقشه‌ی صفحه‌ی بعد دقت کنید. اروپا از اطراف به کدام دریاها و اقیانوس‌ها محدود می‌شود؟ به شکل ۵۱ نگاه کنید. در قاره‌ی اروپا سه شبه جزیره مهم وجود دارد. آیا می‌توانید آن‌ها را روی نقشه پیدا کنید و نام هر یک را بگویید؟

ناهمواری‌های اروپا

ناهمواری‌های اروپا به دو بخش تقسیم می‌شود:

* در مناطق شمالی اروپا، کوه‌ها از نظر زمین‌شناسی فرسوده و قدیمی‌اند، ارتفاع آن‌ها کم است و دارای قله‌های گنبدی شکل‌اند. در این مناطق، جلگه‌های پهناور و دریاچه‌های بسیاری وجود دارد. به این منطقه از اروپا که فرسایش، طی یک دوره‌ی بسیار طولانی، بلندی‌های آن را صاف کرده و ناهمواری‌های ملایم در آن به وجود آورده است، **اروپای پیر** می‌گویند.

* در جنوب اروپا چین خوردگی‌ها و رشته کوه‌های بلند دیده می‌شود. در این منطقه، قله‌ها نوک تیز و پوشیده از برف و یخ هستند. دامنه‌ی کوه‌ها اغلب دارای شیب تند است. رشته کوه‌های آلپ و پیرنه در این منطقه قرار دارند. در میان این کوهستان‌ها آبشارهای زیبای فراوان و رودهای پرآب وجود دارد. بر روی

شکل ۵۱- نقشه‌ی شبه جزایر اروپا

شکل ۵۲- نقشه‌ی طبیعی (ناهمواری‌ها) اروپا

شکل ۵۳- جلگه‌های پهناور و حاصلخیز در اروپا

رودهای اروپا

دانوب یکی از طولی‌ترین رودهای اروپاست که از چند کشور می‌گذرد. متأسفانه، فعالیت‌های صنعتی و قرار گرفتن کارخانه‌ها در مجاورت این رود سبب شده است که دانوب همانند برخی رودهای دیگر اروپا به شدت آلوده شود.

رودهایی که در اروپای شمالی جریان دارند، تقریباً در تمام طول سال منظم و پرآب‌اند اما رودهایی که در جنوب جریان دارند، در فصل‌های گرم سال میزان آبدهی آن‌ها کم می‌شود. از رودهای اروپا اغلب برای آبیاری زمین‌های کشاورزی و کشتیرانی استفاده می‌شود. این رودها در حمل و نقل داخلی قاره‌ی اروپا نیز اهمیت زیادی دارند. آیا می‌توانید مسیر رودهای دانوب، وُلگا، راین، دُن و الب را روی نقشه‌ی شماره‌ی ۵۲ نشان دهید؟

شکل ۵۵- ناهمواری‌های فرسوده و پیر اروپا

شکل ۵۴- رود الب در اروپا

شکل ۵۶- ناهمواری‌های جوان با قله‌های نوک‌تیز، آلپ

فعالیت

- ۱- منظور از اوراسیا چیست؟
- ۲- کدام ناهمواری به عنوان مرز طبیعی بین آسیا و اروپا در نظر گرفته شده است؟
- ۳- قاره‌ی اروپا از شمال، جنوب، مشرق و مغرب به کجا محدود می‌شود؟
- ۴- روی نقشه‌ی روبه‌رو:
 - * نام دو رشته کوه، یک اقیانوس و یک تنگه را که با علامت «؟» مشخص شده است، بنویسید.
 - * محلّ شبه‌جزیره‌ی اسکاندیناوی را روی نقشه مشخص کنید و نام آن را بنویسید.
- ۵- با استفاده از یک نقشه‌ی جهان‌نما مسیر رود دانوب را در اروپا دنبال کنید. این رود از کدام کشورها عبور می‌کند؟
- ۶- جدول را کامل کنید.

اروپای جوان	اروپای پیر	
.....	گنبدی شکل و کم ارتفاع	قلّه‌ها:
تنگ به شکل V	درّه‌ها:
.....	کم شیب و ملایم	دامنه‌ی کوه‌ها:
.....	زمین لرزه و فعالیت‌های آتش‌فشانی:

ورود فاضلاب
کارخانه‌های اطراف
رودها

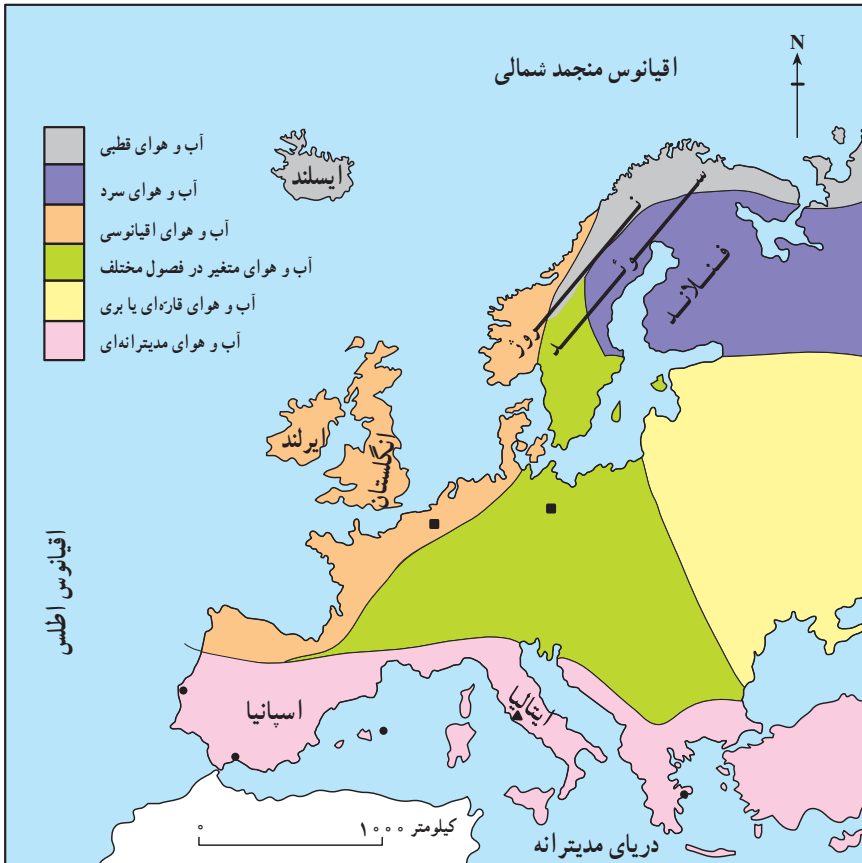

کود شیمیایی و سم مورد استفاده در
زمین‌های کشاورزی

- ۷- به شکل ۵۴ توجه کنید. چه عواملی ممکن است موجب آلودگی رود شود؟ به نظر شما، رودهای اروپا از چه راه‌هایی ممکن است آلوده شوند؟

چرا اروپا قاره‌ای سرسبز و بدون بیابان است؟

شکل ۵۷- نقشه‌ی انواع آب و هوای اروپا

بادها

- اروپای شمالی و مرکزی: این مناطق در معرض وزش بادهای غربی که از اقیانوس اطلس می‌وزد، قرار گرفته است. در زمستان‌ها نیز بادهای سرد قطبی به این مناطق می‌وزند.
- اروپای مدیترانه‌ای: این منطقه در معرض وزش بادهای سرد و بادهای گرم است. بادهای گرم و خشک از صحرای بزرگ آفریقا می‌وزد. این بادهای آن قدر گرم‌اند که گاهی دمای هوا را در سواحل اروپا به ۴۰ درجه‌ی سانتی‌گراد می‌رسانند که در نتیجه‌ی آن، به مزارع انگور و زیتون آسیب وارد می‌شود. بادهای سرد نیز در زمستان‌ها از کوهستان‌های آلپ برمی‌خیزند و این منطقه را تحت تأثیر قرار می‌دهند.

آب و هوا

اروپا در منطقه‌ی معتدل کره‌ی زمین قرار دارد؛ به همین علت، بیابان‌های گرم و خشک، باران‌های سیل‌آسا و نواحی یخبسته‌ی وسیع در آن دیده نمی‌شود. به نقشه‌ی انواع آب و هوا در اروپا توجه کنید:

■ بخش کوچکی از شمال اسکاندیناوی و ایسلند آب و هوای قطبی دارد.

■ سوئد و فنلاند و شمال شرق اروپا آب و هوای سرد دارند. در این ناحیه، زمستان‌های سرد و طولانی با بارش سنگین برف همراه است. در این کشورها تابستانی کوتاه و خنک دارند.

■ مناطق مجاور اقیانوس اطلس،

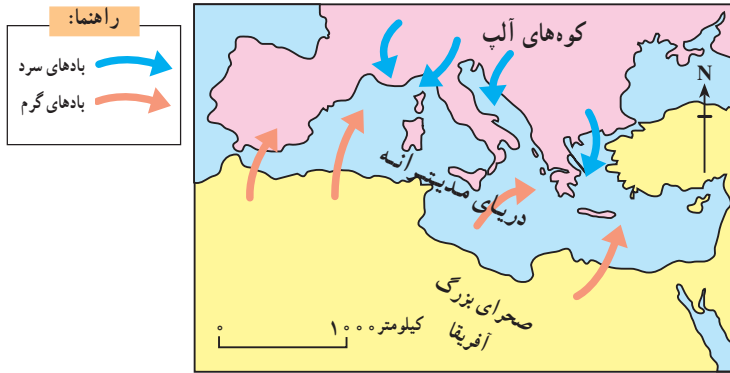
انگلستان و ایرلند، آب و هوای معتدل اقیانوسی دارند. این مناطق در زمستان به دلیل عبور جریان‌های دریایی آب گرم از سواحل آنها، آب و هوای معتدل دارند و در تابستان نیز هوا خنک است.

■ مناطق جنوبی اروپا در سواحل دریای مدیترانه آب و هوای مدیترانه‌ای دارد. آب و هوای مدیترانه‌ای دو ویژگی دارد:

۱- زمستان‌های معتدل و مرطوب؛

۲- تابستان‌های گرم و خشک.

■ مرکز و شرق اروپا به دلیل دوری از دریاها، آب و هوای قاره‌ای یا برّی دارد. میزان بارندگی در آن‌جا کم بوده و زمستان‌ها سرد و تابستان‌ها گرم است.

شکل ۵۸- وزش بادهای در حوضه دریای مدیترانه

بیشتر بدانیم
در برخی مناطق اروپا مانند ایتالیا باران قرمز رنگی می‌بارد که لکه‌های سرخ شبیه خون روی زمین به جای می‌گذارد. علت بارش این باران بر اثر گرد و غبار قرمز رنگی است که از صحرای بزرگ آفریقا برخاسته، همراه گردباد به آسمان رفته، در طبقات بالا محبوس شده و با قطره‌های باران به زمین بازگشته است. این باران را باران سرخ یا باران گل نیز می‌گویند.

پوشش گیاهی
با توجه به گوناگونی آب و هوا، نوع پوشش گیاهی مناطق اروپا متفاوت است. به نقشه‌ی پوشش گیاهی اروپا توجه کنید. آن‌ها را با هم مقایسه کنید. آیا جنگل‌ها و چمن‌زارها در اروپا وسعت زیادی دارند؟ تقریباً $\frac{1}{4}$ اروپا را جنگل پوشانده است.

باران و رطوبت کافی و خاک مساعد موجب شده‌اند که جنگل‌های زیبایی در این قاره به وجود آیند. برای مثال، $\frac{2}{3}$ خاک کشور فنلاند و نیمی از خاک کشور سوئد پوشیده از جنگل‌های مخروطی (سوزنی برگ‌ها) است. این جنگل‌ها در اقتصاد این کشورها نیز بسیار مؤثراند.

راهنما:

چمنزار
علف‌های کوتاه قد و بوته‌هایی اندک در بخش‌های شمالی و نواحی کوهستانی اروپا دیده می‌شوند.

توندرا
در مجاورت مدار قطبی زمین‌ها به شدت یخ زده‌اند. در تابستان که برف‌های سطحی کمی ذوب می‌شوند، خزه و گلسنگ و گیاهان کوتاه قد می‌روید.

کوهستان‌ها
در ارتفاعات هرچه بالاتر می‌رویم، هوا سردتر می‌شود و نوع پوشش گیاهی هم تغییر می‌کند.

پوشش گیاهی مدیترانه‌ای
این ناحیه دارای تابستان‌های گرم و خشک و زمستان‌های معتدل است. زیتون مهم‌ترین درخت این ناحیه است.

جنگل‌های مخروطی
درختانی‌اند که در سرمای زیاد قادرند رشد کنند؛ مانند: سوزنی برگان (سرو، کاج و...).

جنگل‌های پهن برگ
جنگل‌های پهن برگ در منطقه‌ی معتدل می‌رویند. درختان بلوط، راش و زبان گنجشک از انواع پهن برگ‌ها هستند.

شکل ۵۹- نقشه‌ی پوشش گیاهی اروپا

شکل ۶۰ - جنگل‌های سوزنی برگ (مخروطی) در اروپا

شکل ۶۱ - بهره برداری از جنگل در فنلاند

فعالیت

۱- تمرین با نقشه :

۱- با توجه به نقشه‌ی انواع آب و هوای اروپا (شکل ۵۷)، بگویید هر یک از کشورهای زیر چه نوع آب و هوایی دارند؟
 فنلاند () ایتالیا () انگلستان () ایرلند () ایسلند ()

۲- با توجه به آن چه در درس‌های گذشته آموخته‌اید، بگویید آب و هوای قاره‌ای یا برّی چه نوع آب و هوایی است؟
 - کدام مناطق اروپا آب و هوای قاره‌ای یا برّی دارد؟ چرا؟

۳- آب و هوای مدیترانه‌ای چه ویژگی‌هایی دارد؟

- چرا سواحل مدیترانه در تابستان گرم و خشک است؟

۴- هر یک از دایره‌ها را با استفاده از خط، به یک بیضی وصل کنید :
 (از نقشه‌ی پوشش گیاهی استفاده کنید.)

جنگل‌های مخروطی
سوزنی برگ‌ها

مرکز
اروپا

جنگل‌های بهن برگ
راش و بلوط

شمال
اروپا

جنگل‌های مدیترانه‌ای
زیتون و انگور

جنوب
اروپا

ویژگی‌های انسانی قاره‌ی اروپا چیست؟

و ایتالیا به شدت رو به کاهش است.
 نژاد: اروپاییان از نژاد سفیدند و به تیره‌های مختلفی تقسیم می‌شوند.

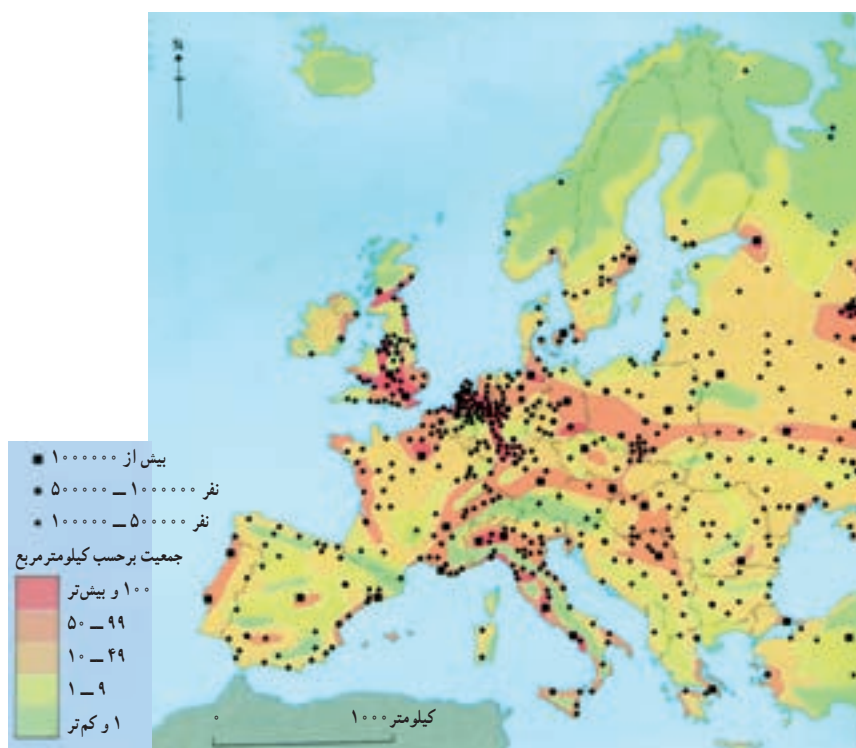
زبان: زبان مردم اروپا به سه دسته تقسیم می‌شود؛ برخی از زبان‌ها مانند ایتالیایی و اسپانیایی ریشه‌ی لاتین، برخی مانند آلمانی و انگلیسی ریشه‌ی ژرمنی و برخی دیگر مثل روسی و لهستانی ریشه‌ی اسلاو دارند.

دین: بیش‌تر مردم اروپا پیرو دین حضرت مسیح (ع) اند.
 ● دین مسیحی به سه مذهب بزرگ کاتولیک، پروتستان و اُرتُدُکس تقسیم می‌شود. کاتولیک‌ها از رهبر مذهبی و روحانی خود، پاپ، که محلّ اقامت او در واتیکان است پیروی می‌کنند.
 ● مسلمانان در همه‌ی قاره‌ی اروپا پراکنده‌اند اما شمار زیادی از آنان در شبه جزیره‌ی بالکان در کشورهای آلبانی، بوسنی هرزگوین، بلغارستان، و بخش اروپایی ترکیه زندگی می‌کنند.
 در این کشورها مساجدی باشکوه و کهن وجود دارد.

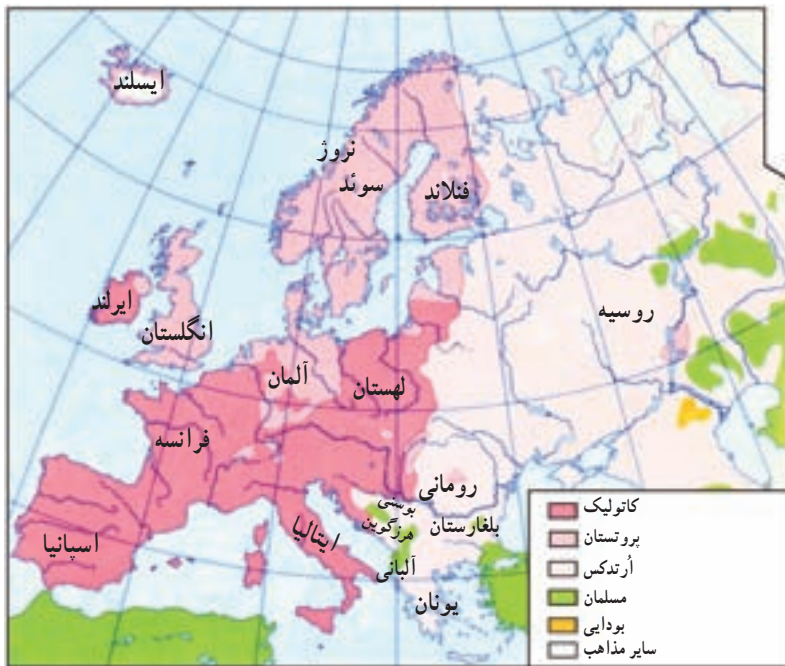
جمعیت: به نظر شما، چرا قاره‌ی اروپا با توجه به وسعت کمی که دارد، از نظر جمعیت یکی از قاره‌های پرتراکم جهان است؟

به شکل ۶۲، پراکندگی جمعیت اروپا توجه کنید. به علت وجود شرایط طبیعی مساعد در این قاره، هم چون جلگه‌های پهناور، رودهای پرآب، آب و هوای معتدل و ریزش باران کافی، و نیز به دلیل پیشرفت علم و فناوری، امکان کار و فعالیت اقتصادی در اروپا به خوبی فراهم شده است؛ از این رو، در بیش‌تر بخش‌های این قاره، جمعیت متراکم است.

● پرجمعیت‌ترین نواحی اروپا، در کنار رودهای مهم، اطراف مراکز صنعتی و نواحی مساعد کشاورزی دیده می‌شود.
 ● هر چند اروپا قاره‌ی پرجمعیتی است اما رشد جمعیت در آن کم است؛ زیرا با سست شدن بنیان خانواده‌ها، به‌ویژه در برخی از این کشورها آنان، تمایلی به داشتن فرزند زیاد ندارند؛ از این رو، رشد جمعیت در برخی از کشورهای اروپا مانند آلمان

شکل ۶۲ - نقشه‌ی پراکندگی جمعیت در اروپا

شکل ۶۳ - مسجدی در شبه جزیره‌ی بالکان

شکل ۶۴ - نقشه‌ی پراکنده‌ی مذاهب در اروپا

بیش‌تر بدانیم

کشور واتیکان در شهر رُم کوچک‌ترین کشور جهان است. این کشور محل اقامت پاپ، رهبر مذهبی کلیسای کاتولیک رُم است.
کلیسا یا قصر سلطنتی سن پتر در داخل واتیکان، بزرگ‌ترین کلیسای جهان است.

فعالیت

- ۱- با استفاده از دو کلمه‌ی «کم» و «زیاد» عبارتهای زیر را کامل کنید:
 - * تراکم جمعیت در اروپا در کنار رودها، مراکز صنعتی و نواحی مساعد برای کشاورزی، است.
 - * تراکم جمعیت در ارتفاعات آلپ و شمال اسکاندیناوی به دلیل سرما و خاک نامساعد، است.
 - * جمعیت قاره‌ی اروپا نسبت به وسعت آن است ولی رشد جمعیت است.
- ۲- دین بیش‌تر مردم اروپا است و این دین به سه مذهب ، و تقسیم می‌شود.
- ۳- مسلمانان اروپا بیش‌تر در کدام نواحی زندگی می‌کنند؟
- ۴- من کشوری هستم در پایتخت ایتالیا و کوچک‌ترین کشور جهان محسوب می‌شوم. پاپ رهبر کاتولیک‌های جهان در این‌جا زندگی می‌کند و کلیسای باشکوه سن پتر در آن قرار دارد.

